

Міністерство освіти і науки України
Херсонський державний університет
Інститут психології, історії та соціології

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

частина I

Херсон – 2009

- канд. психол. наук: спец. 19.00.01 «Общая психология, психология личности, история психологии» / Е.Б. Бочарова. - Саратов. 2005.
2. Воронина А.В. Оценка психологического благополучия школьников в системе профилактической и кор-реакционной работы психологической службы: автореф. дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.01 «Общая психология, психология личности, история психологии» / А.В. Воронина. -Томск, 2002.
 3. Духневич В.М. Психологічне благополуччя професіонала як умова його ефективної діяльності (на прикладі професії психолога): автореф. дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.01 „Загальна психологія, історія психології” / В.М. Духневич. - Київ, 2002.
 4. Капрара Дж., Сервон Д. Психология личности. – СПб.: Питер, 2003. – 640 с.
 5. Пучкова Г.Л. Субъективное благополучие как фактор самоактуализации личности: автореф. дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.01 «Общая психология, психология личности, история психологии» / Г. Л. Пучкова. - Хабаровск, 2003.
 6. Фесенко П.П. Осмысленность жизни и психологическое благополучие личности: автореф. дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.01 «Общая психология, психология личности, история психологии» / П.П. Фесенко. - М., 2005.
 7. Ширяева О.С. Психологическое благополучие личности в экстремальных условиях жизнедеятельности: автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.01 «Общая психология, психология личности, история психологии» / О.С Ширяева. - Хабаровск, 2008.
 8. Ryff, C.D. & Keyes, C.L.M. The structure of psychological well-being revisited // Journal of Personality and Social Psychology. 1995, 69, 719-727.

УДК 159.9

ПСИХОДІАГНОСТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ВЛАСНУ СЕКСУАЛЬНУ АКТИВНІСТЬ ОСОБИСТСОТІ ПІДЛІТКОВОГО ТА ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

Кашпур Ю. М.

ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди"

В статті проаналізовано можливості діагностики психологічних особливостей сексуальної сфери людини і представлено запитання для вивчення представлень особистості підліткового і юнацького віку про власну сексуальну активність. Вказується на можливість використання запитання в процесі дослідження сексуального самосвідомості людини.

In the article it is analyzed opportunities of diagnostics of psychological maker of human's sexual sphere and it is represented a questionnaire for investigation of teenagers and juveniles interpretations of their own sexual

activity. It is pointed on opportunity to use the questionnaire in the process of investigation of personal sexual self-consciousness.

Аналіз зарубіжної і вітчизняної літератури, яка стосується проблеми розвитку сексуальної самосвідомості як системи сексуальних уявлень про себе підлітків та юнаків, показав, що сексуальна самосвідомість – є такою фундаментальною властивістю психіки, що робить можливим для людини розглядати й оцінювати себе та інших через призму сексуальної привабливості. Це важливе утворення психіки викликає надзвичайний інтерес у дослідників, оскільки механізми його розвитку впливають на становлення особистості в період дорослішання.

Визначення означеної вище категорії чи остаточно вираженої концепції її розвитку в науковій літературі ми не знайшли. Тому проаналізувавши існуючі наукові положення (І.Безменової, Т.Говорун, О.Йоффе, М.Кле, П.Массена та ін), вважаємо, що можна окреслюємо таке розуміння поняття **сексуальної самосвідомості** – як відносно стійкої, більш або менш усвідомлюваної, цілісної системи уявлень, переконань, установок індивіда про себе, як суб'єкта сексуальної діяльності, що володіє індивідуальними рисами, на основі яких він будує інтимно-еротичні взаємостосунки з іншими.

Враховуючи складність та багатогранність феномену сексуальної самосвідомості, для простішого його вивчення вважаємо за необхідне визначити складові. Серед теорій, що розглядають самосвідомість самою устаткованою, на нашу думку є концепція Е.Берна, що об'єднує в собі основні положення теорій У.Джемса, Ч.Кулі та Г.Міда, Е.Еріксона і К.Роджерса, оскільки кожна з них, сама по собі, має певні обмеження [2].

Е.Берн вважає, що Я-концепцію можна також розглядати як установку на самого себе тому, що в ній можливо виділити самоописуючу та самооцінювальну складові. Поряд із цим в більшості визначеннях поняття «установки» підкреслюється три головних елементи: переконання, яке може бути як обґрунтованим так і необґрунтованим (когнітивна складова установки); емоційне ставлення до цього твердження (емоційно-оцінювальна складова); відповідна реакція, яка, безпосередньо, може виражатися у поведінці [1].

В контексті сексуальної самосвідомості, на нашу думку, ці три елементи установки конкретизуються наступним чином:

1. **Сексуальна ідентифікація** – система уявлень, переконань, установок індивіда про самого себе як суб'єкта сексуальної діяльності, тобто образ Я, до якого входять уявлення

про сексуальну привабливість Я, статево-рольова ідентичність та сексуально-рефлексивні уявлення [6].

2. **Сексуальні емоційно-оцінні переживання** – це афективна сторона цієї категорії, котра може відзначатися різною мірою інтенсивності, оскільки конкретні риси образу Я можуть викликати більш або менш сильні емоції, що пов'язані з їх прийняттям чи відторженням.

3. **Сексуальна активність** - це потенційна поведінкова реакція, тобто ті конкретні дії на сексуальні стимули, що можуть бути викликані сексуальною ідентифікацією та емоційно-оцінними переживаннями [5].

Процес аналізу та відбору методичного арсеналу дослідження психосексуального розвитку та сексуальних уявлень про себе особистості підліткового та юнацького віку показав, що психодіагностичний арсенал є досить обмеженим. Нагадаймо, що зазначені процеси є маловивченими, як зарубіжною, так і вітчизняною наукою, а тому психолого-педагогічна практика не володіє достатнім експериментально-діагностичним матеріалом.

У зв'язку з відсутністю більш-менш обґрунтованої позиції вчених психологів щодо визначення категорії сексуальної самосвідомості, і таким чином, через неоднозначність застосування психодіагностичних методів для дослідження особливостей складових цього поняття, постає ряд труднощів з вивченням генези сексуальних уявлень особистості про себе. Така ситуація вимагає створення нового якісного інструментарію спрямованого на вивчення сексуальної самосвідомості особистості у період дорослішання в її цілісному взаємозв'язку для визначення особливостей розвитку її компонентів

Базуючись на окремих наукових розробках вчених, серед яких відомі у психології концепції психосексуального розвитку особистості: Дж.Банкрофта, Л.Гришковець, Т.Говорун, О.Зінов'євої, М.Кле, В.Пісоцького, О.Сечейко, І.Тупіциної [4] нами був створений опитувальник «Моя сексуальна активність». В процесі проведення емпіричного дослідження ми модифікували та апробували його. Опитувальник складається із семи послідовно вибудованих блоків. Кожен із цих блоків дає загальну картину уявлень особистості про її власну сексуальну активність, а саме: сексуально-інтимне спілкування (з 1 по 5 питання), демонстративна фасилітарна поведінка (з 6 по 10 питання), залицання або флірт (з 11 по 15 питання), сексуальні фантазії (з 16 по 22 питання), мастурбація (з 23 по 29 питання), петтинг (з 30 по 34 питання), сексуальний дебют та регулярні проникаючі сексуальні стосунки (з 35 по 41 питання) [3].

ОПИТУВАЛЬНИК

1. Чи відчуваєте Ви себе готовим говорити про секс зі своїми друзями та відповідати на питання анкети з відповідними питаннями?

1) Так; 2) Ні; 3) 50/50

2. У розмовах з друзями про майбутні сексуальні стосунки Ви для себе вияснили, що для заняття сексом треба відчувати до партнера:

1) Справжнє кохання; 2) Легку закоханість; 3) Нічого; 4) Позитивного ставлення достатньо.

3. Чи можливі ситуації в яких Ви могли б з друзями обговорювати еротичні фільми, порнографічні зображення в інтернеті чи на стінах у громадських місцях?

1) Так; 2) Я таке не обговорюю, бо це дуже інтимно; 3) Ні, бо у мене не має таких друзів, але хотілося б мати.

4. З яких джерел Ви найбільше отримуєте інформацію про секс?

1) Журнали та книги; 2) Інтернет та телебачення; 3) Дузі та знайомі; 4) Сім'я та школа

5. Як ви ставитесь до того що у людському суспільстві присутні гомосексуали? Багато людей з ними обговорюють своє сексуальне життя. Вважається що Вони краще можуть зрозуміти інших. Чи могли б також нормально спілкуватись з ними?

1) Нормально. Це має право на існування; 2) Негативно, бо це неприродно; 3) Хай буде. Але у дуже стриманій формі.

6. Як Ви думаєте, чи правду говорять ваші ровесники, коли розповідають про свої сексуальні досягнення?

1) Так; 2) Ні; 3) Більше не правду; 4) Частіше я вірю.

7. Як Ви вважаєте, наскільки звичною є демонстрація сексуально відвертої поведінки на вечірках вашими ровесниками?

1) Зазвичай так; 2) Ні це тільки кіно; 3) Можливо цього усім хочеться, але насправді такого не буває.

8. Якщо Ви на дискотеці чи у подібному людному місці помічаєте привабливу людину, чи змінюється при цьому ваша поведінка?

1) Так, бо я хочу виглядати привабливіше та викликати зацікавлення у неї; 2) Ні; Я веду себе так сам; 3) Так. Я стараюсь її уникати, бо зазвичай соромлюсь таких ситуацій.

9. Ви одягаєте сексуальний одяг, щоб звернути на себе увагу?

1) Так. Мені треба бути в центрі; 2) Ні. Я соромлюсь своєї зовнішності; 3) Ні. У мене суворі батьки.

10. Коли приходите в гості до знайомих з коханою і досить презентабельною людиною, Ви відчуваєте певне піднесення, що дозволяє, ніби, показати себе?

1) Демонстративно; 2) Стримано.

11. Як часто Ви фліртуєте?

1) Я це роблю завжди. Це частина моєї поведінки; 2) Я цього не практикую, бо це непристойно, або ж у мене не виходить; 3) Можу, але якщо мені дійсно подобається людина, і це може бути потенційним постійним партнером

12. Яке з указаних місць є найбільш прийнятним для флірту?

1) Компанія друзів; 2) Вулиця; 3) Місце навчання чи роботи.

13. Чи могли б Ви фліртувати (хоча б заради гумору) з представником своєї статі?

1) Так; 2) Дуже рідко. В залежності від настрою. 3) Ні! Ніколи.

14. Чи розраховуєте Ви під час залицяння з незнайомою людиною не те, що це може розгорнутися у знайомство з подальшими інтимними стосунками?

1) Дуже на це сподіваюсь; 2) Хотілося б, але зазвичай це лише флірт; 3) Ні! це просто гра.

15. Як би Ви комусь підморгували щоб звернути на себе увагу, то яку б позицію Ви б зайняли?

1) Випадковий погляд та посмішка; 2) Ви «чоловік-мачо» чи «жінка-вамп»; 3) Нічого не робитиму. Я надіюсь, що може і так помітять.

16. У своїх еротичних фантазіях з якими обставинами Ви більше пов'язуєте або пов'язували (якщо це вже сталося) перший сексуальний контакт?

1) З тиском оточуючих; 2) У мене на той момент не має ніяких планів; 3) Із складними взаєминами з батьками.

17. Ви частіше уявляєте, що готові мати сексуальні стосунки з:

1) Привабливим незнайомцем чи незнайомкою; 2) Будь з ким з однокласників чи ровесників; 3) З постійним партнером; 4) З кимсь із старших, але добре знайомою людиною.

18. Чи уявляєте Ви у сексуальних фантазіях використання засобів контрацепції?

1) Ні. Це ж фантазії; 2) Так я про це думаю.

19. Якому віку сексуальних партнерів Ви надасте перевагу у своїй уяві?

1) Молодший; 2) Ваш ровесник; 3) Старший.

20. Чи відчуваєте ви сором за свої сексуальні фантазії?

1) Частіше так; 2) Іноді так; 3) Ніколи.

21. Чи готові Ви зробити щось таке, про що фантазували?

1) Так; 2) Ні.

22. У своїх відвертих сексуальних фантазіях які з місць преважають переважають?

1) Ліжко; 2) Дискотека; 3) Безлюдний острів, або природа; 4) Екстремальні умови.

23. З якою частотою Ви займаєтесь онанізмом (мастурбацією)?

1) 1 раз у день – 1 раз на тиждень; 2) Кілька разів у тиждень-1 раз у місяць; 3) Я цього ще не практикую.

24. Чи відчуваєш ти щось негативне тривожне чи сором'язливе через заняття мастурбацією?

1) Так; 2) Ні.

25. У скільки років Ви вперше займалися мастурбацією?

1) До 13 років; 2) 13-15 років; 3) Після 15.

26. Чи використовували ви якісь сторонні предмети під час мастурбації?

1) Так; 2) Ні.

27. Чи займалися Ви мастурбацією разом із кимсь?

1) Так; 2) Ні.

28. Чи займалися Ви мастурбацією розмовляючи по телефону чи спілкуючись через інтернет?

1) Так; 2) Ні.

29. Яким з перелічених умов Ви надали перевагу для мастурбації?

1) Перед телевізором, чи використовуючи еротичні зображення; 2) Без додаткової стимуляції.

30. Що для Вас є найбільш значущим приводом для злягання?

1) Взаємне кохання та отримання спільного задоволення; 2) Цікавість, бажання гарно провести час; 3) Мода, відчуття свободи, самоствердження, престиж; 4) Перспектива до одруження та забезпечення свого майбутнього.

31. З ким Ви практикували петинг?

1) Молодший; 2) Ваш ровесник; 3) Старший.

32. З якими подіями Ви пов'язуєте петинг?

1) Перегляд еротичних передач; 2) Інтимне спілкування з коханою людиною; 3) Розпивання алкоголю; 4) Цілеспрямована діяльність саме на це.

33. Чи були в твоєму житті взаємні ласки та поцілунки з кимось іншим?

1) Так. Епізодично; 2) Ні; 3) Так. Я практикую це постійно.

34. Ви використовуєте пстинг?

1) Щоб у перспективі перейти до сексу; 2) Це замінює секс; 3) Так! Тому, що я боюсь заразитись під час сексу якоюсь венеричною хворобою чи СНІДом

35. Якого віку був чи повинен бути Ваш перший сексуальний партнер?

1) Молодший; 2) Ваш ровесник; 3) Старший.

36. Ким є Ваш перший сексуальний партнер (в уяві чи насправді)?

1) Вашим хлопцем(дівчиною); 2) Друг з Вашого оточення; 3) Стороння людина чи випадковий знайомий.

37. Хто у Вашому випадку ініціатором сексуальної близькості був чи буде?

1) Ви; 2) Партнер; 3) Обоє

38. Наскільки повинен бути запланованим чи був таким (якщо вже відбувся) Ваш перший сексуальний контакт?

1) Запланований саме на цей день; 2) Запланований, але на невизначений момент; 3) Неочікуваний;

39. Скільки б Ви хотіли мати сексуальних партнерів на сьогодні?

1) Жодного; 2) Одного; 3) 2-5 і більше.

40. В якому віці, на Вашу думку допустимо почати сексуальне життя?

1) 13-16 років; 2) Після 16-18; 3) Після 18.

41. Скільки часу повинно пройти від моменту знайомства до сексуального контакту?

1) До 1 тижня; 2) від 1 до 2 місяців; 3) від 2-3 місяців до 1 року.

При обробці даних, що будуть зібрані в процесі проведення опитувальника необхідно визначити ступінь активності піддослідного. За для такої мети з варіантів відповідей були відібрані такі, що вказують на більшу динамічність піддослідного у процесі діагностованої сексуальної активності чи уявлень про останню.

Нижче вказується на можливі варіанти оцінки питань опитувальника:

Якщо піддослідний відповів на наступні питання вказаним чином, за кожен збіг присвоюється 2 бали: 1) 1; 2) 3, 4; 3) 1; 4) 1, 2; 5) 1; 6) 2; 7) 1; 8) 1; 9) 1; 10) 1; 11) 1; 12) 2; 13) 1; 14) 1; 15) 1; 16) 2; 17) 1; 18) 2; 19) 1; 20) 3; 21) 1; 22) 2,4; 23) 1; 24) 2; 25) 1; 26) 1; 27) 1; 28) 1; 29) 1; 30) 2,3; 31) 1; 32) 1; 33) 3; 34) 1; 35) 1; 36) 3; 37) 1; 38) 1; 39) 3; 40) 1; 41) 1.

Якщо підслідний відповів на наступні питання вказаним чином, за кожен збіг присвоюється 1 бали 1) 3; 2) 2; 3) 3; 4) 3; 5) 3; 6) 3,4; 7) 3; 8) 2; 9) 3; 11) 3; 12) 1; 13) 2; 14) 3; 15) 2; 16) 1; 17) 2,4; 19) 2; 20) 2; 22) 1; 23) 2; 25) 1; 30) 1; 31) 2; 32) 2,4; 33) f; 34) 3; 35) 3; 36) 2; 37) 2; 38) 2; 39) 1; 40) 3; 41) 3.

За всі інші відповіді ставиться 0 балів.

Аналіз та інтерпретація результатів дослідження здійснюється шляхом виділення в кожному із семи блоків рівнів сексуальної активності (високого, середнього, низького) особистості підліткового чи юнацького віку.

При проведенні опитувальника важливим є зауваження щодо послідовності виконання завдань опитувальника. Блоки запитань повинні задаватися в такому порядку, щоб по мірі наближення до кінця опитувальника їх зміст ставав більш інтимного характеру, що полегшує роботу експериментатора та зменшує вірогідність відмови підслідного від подальшої роботи, через дію захисних механізмів.

Отже, презентований опитувальник – це найбільш доступний спосіб для проведення мобільного, але в той же надійного психодіагностичного дослідження уявлень молоді щодо їх сексуальної активності. Його можна використовувати як самостійний психодіагностичний інструментарій, так і в комплексі з іншими методами для дослідження психологічного утворення сексуальної самосвідомості особистості, що дорослішає.

Література:

1. Берне Р. Развитие Я-концепции и воспитание. – М., 1986. – 420 с.
2. Діденко С.В. Психологія сексуальності та сексуальних стосунків: Навчальний посібник. – К.: Арістей, 2003. – 312 с.
3. Кон И.С. Подростковая сексуальность на пороге XXI века. Социально-педагогический анализ. – Дубна: «Феникс+», 2001. – 208 с.
4. Кухаренко Г.В. Психосексуальный розвиток підлітка: передумови норми // Проблеми загальної та педагогічної психології. Збірник праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України / За ред. С.Д.Максименка. Т. III, ч.6 – К., 2002 – С. 124-126
5. Психология самосознания. Хрестоматия. Самара: Издательский Дом «БАХРАХ-М», 2000. – 672 с.
6. Понтон Л. Сексуальная жизнь подростков/ Пер. с англ. - СПб.: ПитерКом, 1998. – 288 с.